

Helene Lauvdals krigshistorie

Helene Ingeborg Lauvdal (1902-1996) var eldste barn av Anna, f. Neraasen og Torgeir Lauvdal. Hun ble født i Neraasen hvor faren arbeidet som lærer. I 1913 flyttet familien til Haug skole og ble boende i lærerleiligheten. Helene tok lærerutdannelse og var lærer fra 1926 ved Vindingstad skole og fra 1934 ved Mustadroa skole. Fra 1949 til 1964 var hun ansatt ved Haug skole. Her fungerte hun også i perioder som lærer på 1930-tallet.

Anna, f. 1877 og Torgeir, f. 1880, Lauvdal med barna (f.v.) Aslaug, f. 1903, Helene, f. 1902, Torgeir, f. 1919, Torbjørg f. 1909 og Arne, f. 1914. De hadde også barna Emma, f. 1907 og Synnøve, f. 1916.

Helene Lauvdal skrev i 1985 ned sine minner fra krigsdagene i 1940 i Vardal. Her følger teksten i hennes egen språkdrakt:

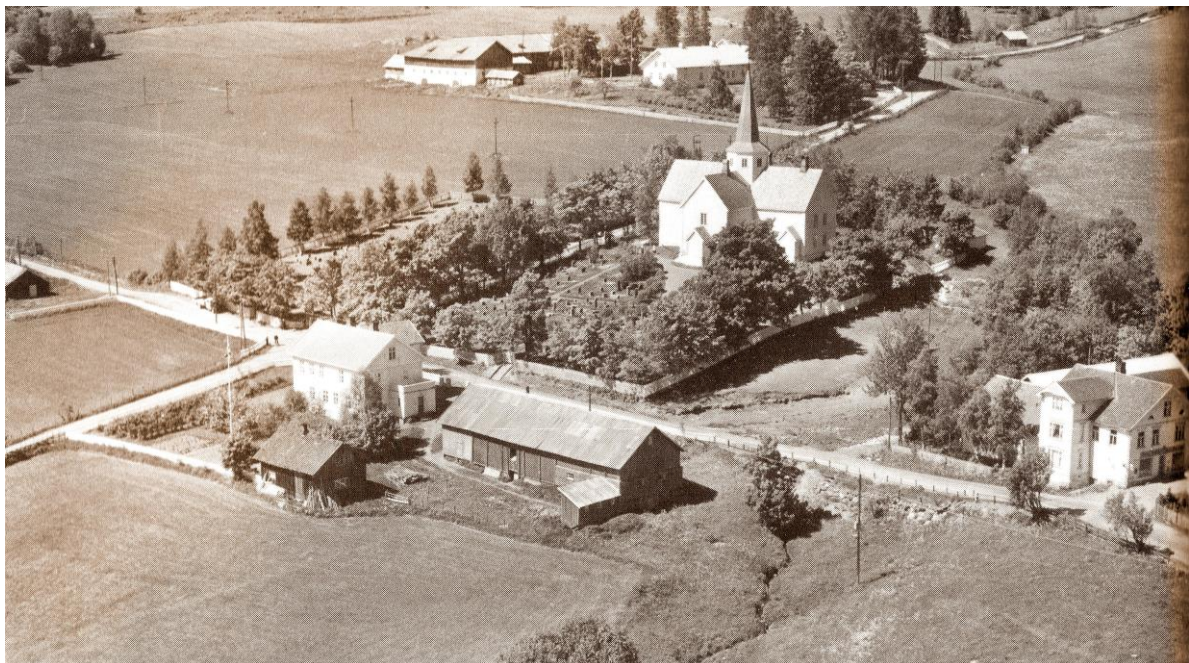
9. april var jeg på Vindingstad skole og fikk høre de skremmende nyheter om at den tyske Wehrmacht var på vei mot Norge. Tyskerne kom som julekvelden på kjerringa. Det var den forskjell at noen julekveld ble det slett ikke. Vi norske var ikke forberedt på å ta imot disse uønskede gjester. Det ble det rene kaos i begynnelsen. Ingen hadde fått mobiliseringsordre. Det vil si, ordre om å møte til kamp mot tyskerne. Det var nok noen som visste at krig kunne komme snart. Vi kunne liksom ikke tro det skulle bli krig. Men vi våknet fort av dvalen og det ble fart på saker og ting. Nå skal ikke jeg fortelle om framgangen til tyskerne fra Oslo til det gamle Vardal. Jeg vil si litt om det som hendte i øvre del av Vardal i 1940.

Jeg hadde den gang skole i Vindingstad og Mustadroa. Skolene ble det stopp med for en stund. Alt ble jo så vanskelig og rotete. Jeg dro hjem til mine foreldre på Haug skole og var der. Noen planer for evakuering fantes ikke. Folk fra Hunndalen og Gjøvik tok med høyst nødvendige ting og rømte til slekt og venner ut over bygda for å komme i sikkerhet, trodde de da. Men det var mye tryggere der de kom fra. Der var det rolig og ingen motstand.

Helene Lauvdal var lærer på Vindingstad fra 1926 til 1949. Her står hun øverst til høyre med lærerne Edvard A. Valø (i midten) og Knut A. Jenseth.

På Haug skole skulle det være lasarett. De første krigsdagene satt flere damer og sydde håndklær, operasjonslaken, laget bandasjer m.m. til soldatene. Noe av det ble sendt til Gjøvik sykehus. På gårdene ble det slaktet og kjørt (mat) til feltkjøkkenet til de norske soldater som var nede ved Tobru.

Vardal kirke med omgivelser. Til høyre: landhandleriet. Nederst til venstre: Haug skole med driftsbygningen.

Fredag 20. april kom det beskjed om at vi måtte ut av huset. På skolen skulle det være lasarett. Far eide heldigvis Øvre Grythe, så vi fraktet sengetøy, mat og husgeråd dit ned. Oppe i kirken skulle 150 soldater plasseres for natta. På gårdene skulle det også være overnattinger. Fredag kveld kom beskjed om at Torgeir (bror

av Helene) skulle bort til Bråstadbrua og stå vakt der. Lars Overn fra Vindingstad var også vakt der.

Alt var stille lørdag (20. april). Det ble plassert flere kjøretøyer rundt kirken, og noe fly dundret over oss. Flott var det. Soldatene holdt seg skjult. Ved 10-11-tiden kom en skitropp. Det var vel en fortropp. De kom innom skolen og spurte om å få bytte hermetikk i en frokost. Det ble stekt flesk og mange egg, melk, brød og kaffe. Vi var på butikken og fikk tak i staut og sydde forsvinningsdrakter. Denne troppen dro skogleies mot Mustadroa. Tyskerne som hit til Haug kom fra Land. D.v.s: De kom riksvei 33 Land - Vardal.

Helene Lauvdal var lærer på Mustad skole fra 1926.

Utover lørdagen ble soldater og kjøretøyer borte etter hvert. De eneste som var igjen var en kokk og to av oss jentene. Han bar inn noe ved og ba oss gå dit vi skulle være for natta. Ja, vi gikk til Grythe med hver vår koffert med noe tøy i og la oss der på flatsenger.

Vi lå midt i skuddlinja. De norske soldatene hadde satt opp maskingevær oppå veien, rett ovenfor huset. Ved 11-tiden på kvelden dundret det så huset skalv. Vi raste ned trappa og ut. Var sikre på at det var skyting. Der ute lå hele takraset. Det var flere som hadde evakuert hit, men de rømte herfra om kvelden. Så la vi oss ned på igjen. Fullt påkledd med ryggsekken ved sida. Tidlig neste morgen sto vi opp og så først ut om vestvinduene. Svart røyk veltet opp fra Mustad gård. Krigen var over oss.

To (av mine) søstre og min bror dro opp til skolen igjen for å stelle dyra. Min bror gikk en 10 minutter senere. Han kom rett i ulvens gap. Tyskerne hadde kommet fram til skolen. Det hadde vært trefninger i bakkene nedenfor Aalstad gård. Flere norske var såret, og flere sivile ble tatt til fange etter veien. De sivile ble satt til å bære de sårede med seg til skolen. Far og jeg gikk litt senere fra Grythe Vi fikk ut en koffert med sommerklær og ei spekeskinke. Det satte vi oppunder noen trær.

Den tyske generalmajor Engelbrecht i samtale med frivillige norske sanitetsfolk ved Haug skole 21. april 1940.

Så gikk vi til Tømmerhol ovenfor Haug. Kulene suste over hodene på oss, og vi kastet oss ned. Det var nok skremmeskudd ellers var vi blitt drept mange ganger. Tyskerne var på vei fra Mustad mot Gjøvik nå. Folk som bodde etter riksveien hadde kommet seg i dekning nå. Lundgård, Madson og landhandleriet til Haugen ble brent. Det var helt stille etter veien fra Grythe til Tømmerhol. Vi turte ikke gå innom skolen. Kara rundt Tømmerhol hadde rømt til skogs.

Ved tretiden om ettermiddagen gikk vi hjemover. På skolen var alt stille. Bilen til far var kommet ut av garasjen. Men ikke lenger. Min bror hadde mikset noe med den så den var ubrukbar. Jeg gikk innom kjøkkenet. Der hadde tyskerne stelt. Om morgenen hadde de kookt egg til seg selv og de sårede. Egga var tatt på butikken. De ble lagt i et håndklær og heist opp i en kasserolle og kookt. Hele oster hadde de tatt med. I vår kjeller tok de syltetøyglass og tømte de.

Nå begynte jeg å tenke: Hva i all verden skal jeg bruke til uringlass til de sårede? Jeg tok på meg et hvitt forklær og gikk inn i skolestua. Joda, tyskerne hadde sørget for uringlass. De hadde gitt de sårede de tomme syltetøyglassene. Det var 10 sårede der inne. En av dem sa: «Søster, jeg må ha doktor innen 12 timer.» Telefon og elektrisitet var brutt. Min søster Torbjørg syklet til Gjøvik sykehus og fikk tak i lege.

Skolestua var vegg i vegg med vår stue. Der inne satt en tysker og spilte piano. Han var flink. Jeg gikk inn til ham, la hånden på skulderen hans og sa et langt hysj, pekte på veggen og sa: «Soldaten». Han sa: «Aha». La igjen lokket og gikk. En annen sto og hugg i gulvet med en skistav. Min søster pekte på ham og sa: «Hitlerjugend». Han la vekk skistaven. De ba oss ha ut dyra på fjøset. Det kunne brenne.

Torgeir Lauvdal kjøpte Øvre Grythe (nederst til høyre) i 1936. Dette solgte han senere til Jørgen Nergård. I 1950 kjøpte han tomt av svigersønnen Johan Børstad. Der bygde han sin pensjonistbolig, og han kalte stedet for Holme (til venstre).

Jeg gikk inn til de norske igjen. Det var ikke stort jeg kunne gjøre. Vi fant noen strømper og skiftet på noen. Noen fikk litt vann. En av de som lå der var skutt i maven. Han ba meg løfte litt på bena hans. «Ikke rør ham», sa han som måtte ha doktor inne 12 timer. Jeg løftet bena på den døende så vidt opp fra gulvet. «Det har ikke noe å si her», sa jeg til den som ba meg ikke røre den døende. Han døde på vei til sykehuset. En annen, Amlien, døde på formiddagen. Vi fikk hentet presten til de på formiddagen.

AMLIEN, ARNE. Født 16. februar 1921 i Eina, s. av Thorvald Amlien, f. 1880 i Eina, og Helga f. Øye, f. 1888 i Kolbu. Framhaldsskole, middelskole og 2. divisjons befalsskole, hvor han var elev ved krigsutbruddet. Under en trefning ved Haug kirke, Vardal, 21. april 1940 falt han mens han dekket sine kameraters retrett. Gravlagt på Eina kirkegård.

Opplysninger fra Våre falne

Ut på ettermiddagen hørte vi et drønn så rutene klirret. Da ble vi redde alle. «Dere to må gå i dekning», sa en av soldatene. Det drønnet minnet om bombing. Jeg tenkte, så sa jeg: «Nei, vi går ikke fra dere. Det der var ei bru som ble sprengt nede i dalen her.» Det visste jeg ikke, men det var akkurat det som skjedde. Vi laget et stort røde korsflagg og la på snøen i hagen.

Til sammen 8 hus ble i 1940 offer for krigshandlingene mellom Tobru og Bybrua. Dette er restene etter Øvre og Nedre Bruvoll ved Bybrua.

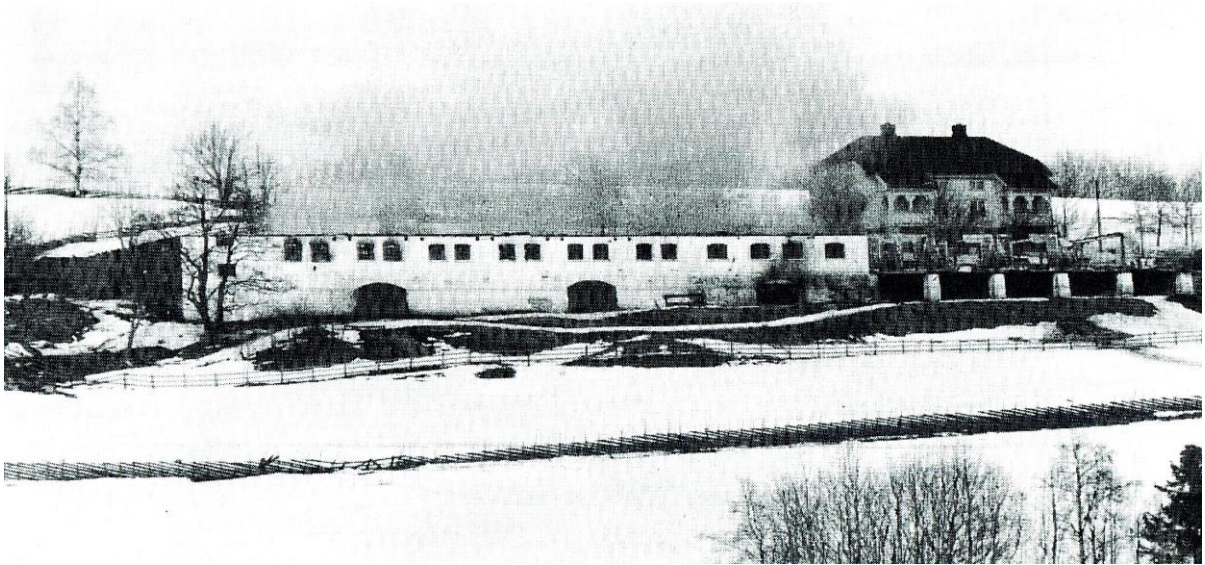
Men Torbjørg kom ikke hjem om kvelden. Da hun kom oppover mot Øverby var det skyting oppe i skogen. Der var det trefninger. En norsk soldat ba henne snu. Hun så gjorde og overnattet hos kjente nedenfor Aassvingen. Og kom hjem neste dag ved 8-tiden om kvelden kom doktor og sykepleierske. De hadde med lastebil og mannskaper og fikk de sårede til sykehuset. Han som ble skutt i maven døde på vei dit. Vi hadde det travelt hele ettermiddagen og tenkte ikke på situasjonen vi var i. Reaksjonen kom da jeg satt på sengekanten på Børstad den søndagskvelden.

Mustadroa

Like ved Mustad ligger et bruk der Ole Snuggerud bodde. Det stedet ble beskytt. Mannen der ble skutt i låret og blødde seg i hjel. To sønner ble såret og kjørt il sykehus i Hov i Land. To andre ble også drept der. Et bruk ble påtent.

Like nedenfor møkkjelleren på Mustad hadde de norske satt opp en gammel kanon. Mustad gård ble brent. Krøttera brant inne. Bare ett hus sto igjen. Folk hadde rømt unna. På Aalstad var det en hest som fikk ei kule gjennom tungerota. Den sluttet å ete om noen dager. Da først ble tragedien oppdaget. Tyskerne romsterte og stjal verdisaker der de kom inn. De norske stjal også. I krig er alt tillatt.

Da jeg skulle ta fatt på skolen i Mustad igjen var det trist å gå forbi Mustad gård. Tjenerboligen sto der så ensom og så trist ut. Og en del dyrekadaver lå spredt ut over jordet. Kanonen sto på stedet hvil i flere uker.

På Mustad ble låve og hovedbygning skutt i brann. Bare drengestua sto igjen.

Kastad ble brent. Ved Braastadbrua var det slag. Der ble flere tyskere skutt. Noen av tyskerne ble begravet på kirkegården ved Gjøvik gravkapell. De ble senere tatt opp igjen og flyttet. Tyskerne tok med seg fangene fra Haugkretsen til Gjøvik og plasserte de på skolen. Min yngste bror ble tatt. Han fikk rømt ved bygrensa og overnattet på Etnestadkaféen. Der slengte han førerkortet sitt under en kommode og gikk skogleies hjem igjen. Han vasset i snøen og grov seg ned når han hørte noen i nærheten.

Blaut og sliten kom han hjem. Mandag ettermiddag kom en tysk tropp marsjerende forbi skolen med en flokk sivile de hadde tatt. De svingte oppover forbi kirken, mot Braastadbrua. De ble satt i arbeid der borte. Der hadde vært kamper. Flere tyskere var drept.

Om kvelden satt vi ved kjøkkenbordet ved en parafinlampe og pratet. Ved 10-tiden bestemte vi oss for å gå til Børstad og legge oss. Plutselig var det noen som trampet utenfor kjøkkentrappa. Vi gikk ut og lyste med parafinlampa. Der sto noen tyskere med en stakkars liten gamp mellom seg. De skralte og gestikulerte. Vi kunne ikke tysk og de kunne ikke norsk, og der sto vi da. Jeg trodde de ville skyte hesten jeg, og at de spurte om d kunne gjøre det her og nå. Så slo jeg ut med

armene og sa: «Skyt vekk». Da lo de og ristet på hodet. Så ville de undersøke i den andre enden av huset.

Der fant de noen patronhylser og blodige filler. Da ble de hissige og ville se oppe på loftet. Jeg måtte gå foran. Så to tyskere med børsepipa i været og så hun som lyste med lampa. Det var bomtur. Denne patruljen var nok hestefolk som hadde med seg feltkjøkken, mat og våpen. De overnattet på Haug.